

De Heraut

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en al het wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonneementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE van De Heraut, Warmoesstraat 106, Amsterdam. Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 ure worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 2 Januari 1887. N°. 471.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau, Warmoesstraat 106, te Amsterdam. Advertentieën: van 1 tot 6 regels 80 Cent; voor elken regel meer 15 Cent. Aanvragen en vermelding van hetgeen en Verslagen van Verenigingen 10 Ct. per regel.

„Hij zal uw hart versterken.“

[OUDETAAR]

Wacht op den Heere; hij sterk, en Hij zal uwer hart versterken; ja, wacht op den Heere. Psalm 27: 14.

Het jaar 1886 zal metellen in de geschiedenis van volke en kerke. Het bracht ons een keerpunt in den loop onzer historie; een keerpunt waarvan het hoog gewicht elk kind van God op het hart weegt. De onderlinge verhoudingen waren reeds sinds jaren sterk gespannen. Men zag het voor zijn oogen hoe er onderscheidene stroomingen door de wateren van ons één volk gingen. Scherper dan ooit te voren begonnen de onderscheidene richtingen zich onderling te tekenen. Geen oppervlakkigheid werd meer gedoogd. De schijn verloor al meer zijn kracht om toe te dekken. Op een onbewimpeld uitkomen voor de overtuiging zijns harten werd steeds ernstiger aangedrongen. Men vroeg naar beginselen. Men woelde den bodem op, om tot den wortel der dingen door te dringen. Men wilde niet langer voortleven in valsche eenheid noch langer heil zoeken in een leugen die bedroog.

En toen nu bleek, hoe ook op kerkelijk terrein deze zelfde draag om waarheid voor de leugen in steet te zetten doordrong, en tevens uitkwam, hoe bij die schifting en die scheuring lang niet allen, die den Heere der heerlijkheid beleden, bevonden zouden worden op eenzelfde pad te wandelen, toen heeft zich op eenmaal een angstig gevoel van wantrouwen van de gemeederen meester gemaakt; een geroep van verraad is door de geleederen vernomen; en plotseling trad naar buiten een haat en een bitterheid, als waarvan de geruchten wel ook reeds vroeger waren uitgegaan, maar die men toch zóó niet had vermoed.

Dit was het sein tot een algemeen uit elkander treden, zoodat elke kring genoodzaakt werd zich om zijn eigen beginsel als middelpunt saam te trekken. En toen begon de worsteling om de macht. En in die worsteling om de macht zag men beurtelings den één en dan weer den ander het onderspit delven, tot eindelijk alle strijd zich saamtrok in een verdedigen enerzijds en een bestrijden anderzijds van de Synodale Hilararchie.

Voor haar koos toen de groote menigte; voor haar de Overheid; voor haar de Politie; voor haar zelfs een deel der belijders, en in het zichtbare bleef voor haar de triomf. Voor het geloof daarentegen, dat een bewijs is der dingen die men niet ziet, was die uitslag juist een omgekeerde. Immers wel triomfeerde de Hilararchie, maar met krenking van het recht en met verkrachting der gerechtigheid, en wel hield zij zich op, maar alleen door opnieuw in schijn en leugen heil te zoeken en nog eens de valsche vermenging te loven van Belial met Jehova onzen God.

Voor 's Heeren volk is door deze gebeurtenissen een geestelijk voordeel bij een stoffelijk nadeel verkregen.

Stoffelijk is nu alle uitzicht donker voor de kerke Gods geworden. Op geen steen zelfs tot hoofdpeluw kan ze meer rekenen. Alle macht maakt zich op, om alle goud en goed dat haar toebehoort, aan de belijders van haar levensbeginzel te ontnemen, en daarentegen in handen te leveren van een zich kerkelijk noemende, maar in den grond anti-kerkelijke en den Christus bestrijdende Staatsorganisatie.

Alle maatregelen zijn reeds genomen of worden met zorg voorbereid, om alle traktement en alle gebouw en alle stichting aan de belijders der Gereformeerde waarheid te ontrukken, en zelfs het afsnijden van de Kerk en hare heilsmiddelen spaart

men niet, zoo het hooggelooide doel, om de trouwe knechten des Heeren uit te putten door inspanning en al te maten doorbrek aan stoffelijk goed, maar kan bereikt worden. In dat opzicht een tijd van zorg en van kommer dus.

Maar tegenover dit stoffelijk nadeel staat even tastbaar een geestelijk gewin; en wie goed in zijn hart staat, zal dat geestelijk gewin van zoo uitnemende waardij achten, dat hij er het stoffelijk nadeel, o, zoo gaarne om lijdt.

Nu toch eindelijk is er weer aansluiting onder de lang verstoorden gekomen. Nu dan toch eindelijk hebben de broederen elkaar wedergevonden. Het dwangjuk viel van de schouder af. Aan de onzekerheid en onbeslistheid is een einde gekomen. Men weet thans waar men aan toe is.

Zoo zal in gulle vrijheid de belijdenis der waarheid weer kunnen doorwerken. De kerk, zich allengs oprichtend uit haar vernedering, zal weer een macht ten goede onder ons volk kunnen worden. Leeraren en gemeente zullen hun harten weer in een voelen vloeien. De tucht zal weer zegenend werken kunnen. En het einde zal zijn, dat er weer een kerk in het midden der natie opbloei, die de heerlijke traditie van het rijke geestesleven onzer vaders voorzet.

Het was lange jaren zoo zwel en zoo bang om ons hart. Haast scheen er geen geestelijke redding meer te kunnen komen. Aan een uitleiding uit het Diensthuis werd reeds door, o, zoo velen gewanhoopt.

Maar toch de bidders bleven aanhouden. Ze bleven naar den God van alle ontfermingen roepen.

Er was een wachten op den Heere.

En hoe dan ook dat stille wachten door velen bespot en belachen werd, de uitkomst heeft die hopen dan toch eer gekroond, dan beschaamd doen worden.

De Wachter Israëls sluimerde niet!

Want hier ligt toch iets wonders in, dat de Heere deze beslissing in den strijd zijner kerk zelfs vallen liet te midden van de ongunstigste omstandigheden.

Tien jaren geleden ging het een ieder in zijn bedrijf en zijn nering nog wel. Mild vloeide destijds de bron van ons volksbestaan nog. En met name de landbouw wierp nog schatten af voor het opleggen, en de wereldlieden dwongen door saamspanning tot het versterken van hooger loon.

Ware het in die dagen tot een breuke gekomen, zoo zou men nog begrepen hebben, hoe zooveel overvaardigheid en zulk een moed om het aan te durven, met menselijke berekening bestaan kon.

Geen wonder, zoo zou men geroepen hebben, er is goud in overvloed; het zilver vloeit met volken stroom; licht dat onze „kleine luiden“ zulk een stuk best aandurven.

Maar thans zijn de tijden anders geworden. De fortuin keerde. Algemeene stilstand van zaken verving de vroegere bedrijvigheid. Eer van tekorten wordt er geklaagd, dan dat er te denken viel aan opleggen. Bijna ieder, maar vooral onze landbouwende stand en onze arbeiders, hebben met moeilijkheden te worstelen.

En toch is er allerwegen blijmoedig vertrouwen, en toch openbaart zich aan alle oorden des lands een machtige overvaardigheid.

En juist nu het meer van het gebrek dan van de weelde af moet, nu tast en ziet ieder, dat hier niet het „vleesch“, maar een heiliger macht werkzaam is.

Men voelt: Die zoo de harten sterkt en ze los maakt van aardse banden, dat is Hij.

Sterking van ons hart, om aan dat hart weer moed in te storten, weer hope in te boezemen, weer een opwaken van teedere liefdes te schenken, dat komt uit het vleesch niet, dat komt uit Hem.

In ons hart zijn de uitgangen des levens. Ook kennis is een macht. Er ligt ook kracht in doorzicht en beleid. Geen der vermogens die aan ons menscheijk wezen eigen zijn, wil en we verachten. Maar leven, worstelen, strijden dat doet ge toch alleen met de kracht die uit uw hart opwelt.

In dat hart dreunen alle slagen door, die op u neerkomen. In dat hart vliegt de gillende pijn in, die de spijter van zijn pees tegen u losliet. Alle verdriet en alle moeite, alle kommer en alle bezorgdheid wordt in uw hart doorleiden. En uit dat hart openen hart moet dan toch weer de aandrif, de wilskracht, de moed, de veerkracht en dapperheid opkomen, om weer met forschen slag uw arm tegen den stroom in te slaan.

Heeft in dat hart de weemoed, in dat hart de benepenheid van geest, in dat hart de lauwmoedigheid de overhand, dan zinkt ge mat en weerloos in en alle hope ontvlucht u. En of ge dan al een Salomo in wijsheid overtroft en een Goliath in lengte en een Simson in sterkte te boven gingt, o, als dat hart niet met wil, en niet weer uit die diepte van uw gemoed opwerkt, dan zijt ge toch als een doode en ligt als een worm in het stof.

En eerst dan leet ge weer op, en sterkt ge de slappe knieën weer, als eerst uw hart weer is versterkt. Als op dat hart weer een scherpe prikkel gaat werken, als de zenuwen van uw hart weer gevoelig worden, als de spieren van uw hart weer trekken gaan, en daardoor uw hart zich zelf weer voelt dat het er is, eerst dan is er weer levensmoed, vaart er weer een ziel in u ontieldheid, en ontdekt ge weer de kracht in u om te loopen veertig dagen en veertig nachten, tot aan den Horeb Gods.

En die sterking nu komt niet uit u zelf, want hoe zou uit de matheid van een ingezonken hart ooit veerkracht voorspruiten? En die versterking van uw hart komt ook niet van menschen, want maar al te dikwijls ervaart ge het zelf, hoe al uw troosten en al uw prikkelen toch niet hielp, als ge stuitte op een hart dat harteloos werd.

Neen, die versterking van uw menscheijk hart kan niet van buiten ingedragen, maar moet van binnen uit de verborgen diepten des levens in u komen. En nu, van uit die verborgen diepten uw hart bereiken, dat kan alleen de Heere.

En daarom wees het volk, als het van den Heere verlaten wordt, dan zal het beven voor zijn eigen schaduw en vlieden op een loos gerucht, dat zelfs de sterkste onder hen zijn rechterhand niet vinden kan.

Wat ze dan ook pogen of trachten, is alles in den grond geboord en op het zand gebouwd.

En hoe prachtig het ook voor een wijle schijne, toch blaast Hij er in, en als de adem des Heeren over u gaat, wie zou dan bestaan?

Maar ook, zalig, driewerf zalig en welgelukzalig is het volk, als het merken mag dat die verborgene werking des Heeren weer aan de harten toekomt. Als de verwoesting een eind heeft, en er in de harten van binnen weer gebouwd wordt.

Want dan is er door heel het land de verkondiging van een goede boodschap. Als regendruppelen op een dorstigen akker is er dan tijding uit verre landen gekomen. Er trekt dan weer mogendheid in ingezonken menschenharten. Er komt weer ritsteling in doodsbeneden. Er trekt weer een huid en er trekken spieren over. En als dan de Geest des Heeren weer over de vier hoeken des lands blaast, staat al het volk, dat den lof des Heeren verkondigt, weer uit de graven zijner vaders op.

En wonderlijk gaat dat sterken toe.

Moest gij dat weer opbouwen van een ingezonken menschenhart zelf uirichten, gij zoudt angstvallig hechten wat nog te hechten viel, en zoo van lieverlede zulk een neergestorte ziel oprichten.

En toch, dat is juist de averechtsche wijs om een menschenhart te sterken, die nooit het doel bereikt, en zoo doet de Heere dan ook niet.

Integendeel, Hij de Heere vangt aan, met al wat nog in ons hart hoog stond neer te werpen, met al wat zich nog ophield in te slaan, en zijn arbeid van goddelijken opbouw van uw hart begint nooit dan nadat alles in u is afgebroken en uitgegraven tot in de diepste fundamenten.

Vandaar dat alle leven in Gods kerke en onder Gods volk steeds met berouwen en boete begint.

Eerst hield men zich dan op, en dacht met inspanning van alle kracht het nog te zullen uithouden. En toch ging het niet. Maar nu op eens laat ge alles los, geeft alles op, valt in schuld en zelfaanklacht op uw knieën neder. En nu, nu ge dan zeggen moest, dat alles weg was, nu juist gloort het vonkse van het geloof der ziele weer in u op.

Ook nu bij de kentering des jaars is dit zoo. Want wie voelt dan over zijn ziel den plechtigen ernst niet glijden, van weer een doorleefd jaar dat met al zijn lief en leed in den oceaan der eeuwen wegzonk, en van weer een nieuw jaar dat als met zijn duizend vragen zoo zorgvol en raadselachtig op ons toetreedt. En wat ziet ge nu? Immers dat er zijn die oppervlakkig of met wat tranen zich daarover heen zetten, en bij deze vindt ge wel aandoenlijkheid maar geen afbreking van het hart in schuld en boete. Maar ook dat 's Heeren volk, dat Gods echte kinderen, diep in dien ernst indringen, den Heere biddend dat ze door dit plechtige, ernstige tellen hunner jaren een wijs hart mogen bekomen, — maar bij hen dan ook juist die bittere zelfaanklacht en die diepe wegwerping voor hun God.

Ook gij zult daarom teleurgesteld uitkomen, zoo ge bij dezen overgang van jaarling in jaarling u beperkt tot het indeden van uw tijdelijke aangelegenheden, en mijd rekenschap met uw ziel te houden.

Maar durf ge dat afrekenen met uw God in het binnenste uwer ziele aan, en maakt dit u klein, en overkomt u de genade der verootmoediging, o, dan moet het zoet en heerlijk ook door u worden ervaren, hoe onze trouwe Vader in den hemel juist in zulke aangrijpende oogenblikken uw hart weer vervult met geestelijk goed.

Zij die inkeerung in en wegwerping van ons zelve dan vooral aan het eind van dit jaar onder 's Heeren volk maar ernstig en diep.

Blijven de hoogheden staan en blijven de heuvelen trotsch hun top verheffen, dan komt er geen sterking van het hart en derven we den zegen. Waar geen nederigheid van ziele komt uit te blinken, daar komt de genade ook niet.

Dit is dus het teedere waaraan ge bekenen zult, of de Heere in het midden van zijn volk optrekt, zoo ge waar moogt nemen, dat er zonde bekend en zonde beliden wordt en de ziele in stof en asch is komen te liggen voor haar Heer.

Zoolang het roepen: „'s Heeren tempel! 's Heeren tempel! 's Heeren tempel! 's Heeren tempel!“ onder ons aanhoudt, staat er niets anders dan verdorring der beenderen te wachten. Ge noemt u dan wel Ammi, maar Lo-Ammi (niet mijn volk) is dan toch uw eigenlijke naam.

En daarom dringe men, heel ons land door, daár toch bovenal bij jong en bij oud op aan, dat een iegelijk zijn eigen hart met bezemen keere, zich zelve niet spare, maar met de korden van Gods Wet strieme, en voor roemstaal van eigen geestelijkheid de taal van den Tollenaar weer lief krije, die haast niet bidden kon, zoo als hij zich sloeg op de borst.

O, De Liederdienst des Heeren is zoo heilig en zoo kostelijk, en hoe weinig wordt

hij door Gods kinderen niet gewaardeerd. Weer een jaar werd u toegeteld, en waar, welke zijn de u dusver nog onbekende kostelijkheden van het heil dat in Immanuel is, die ge nu dezen jaarling uit de Heilonten hebt leeren indrinken? Welke is de kennis van den levenden God die u toekwam? Welke de tekenen van den ouden mensch die ge gekruist, gedood en begraven hebt? Welke zijn de zonden van karakter die ge boven kwaamt? Welke de zegen die ge om u hebt verspreid? De tranen dien ge hebt gedroogd? Het lijden dat ge gestild hebt? De gevangenen die ge hebt bezocht? Waar, wanneer was er vreugde om uwentwil bij de engelen des hemels? Waar en wanneer ging de lieflijke reuke op van uw levend dankoffer voor uw God?

Aan a's ge dan in steet daarvan zooveel booze herinnering in uw hart vindt van allerlei kwaad dat uw consciëntie veroordeelde en van allerlei vleescheijk zielestijding die voor uw God niet goed was, wat hebt ge dan beter te doen, o, volk des Heeren in deze landen, dan dat ge den buidel uitschudt en uw zweren uitdrukt, en melaatsch als ge zijt u voor u eenigen Hoogepriester gaat stellen, opdat Hij u ontzondige in het hysop van zijn bloed.

Dit, dat is het mysterie van uw behoudenis.

Kruipen naar Golgotha, om straks in de glorie van Immanuel jubelend rijk aan moed en vol van hope des levens van den kruisheuvel terug te keeren in die wereld, die uw God niet kent, en daarom ook u niet kan minnen.

De versterking die alsdan uw hart overkomt is zoo onbeschrijfelijk heerlijk. Die er kreupel heenging komt dan springend als een hert terug. Die zijn tong verbeet en de lippen voelde dichtgeklemd, roept het dan uit, omdat hij het niet in kon houden. Een jaagt er dan tien duizend. Door waterstroommen gaat het dan, maar zelfs uw voetstool wordt niet nat gemaakt. Door den gloed des vuurs, maar zie zelfs het kleinste haar verrent u niet. Er zijn leeuwen op den weg links en leeuwen rechts, maar gij gaat door, en geen muil wordt tegen u opgesperd.

O, Wonder; ge wandelt weer door de zalige aandrif van een door God zelf in u geprikkeld geloof.

Niet alsof daarom de tegenstand wegviel. O, Ongetwijfeld zullen ook dit jaar zich weer onweerswolken boven uw hoofd saampakken en ontaasten boven veel dat u lief was. Het pad met rozen bezaaid is nooit het levenspad van een Job of een Jacob geworden. „Veel smarten zelfs, zoo zingt de lierzanger van het diepe hart, veel smarten zijn des vromen lot“, en juist als de Heere zelf u wezenlijk vroom zal gemaakt hebben, zullen die smarten eerst recht als een stroom van vele wateren tegen ons druiscen. Juist over de zoodanigen gaan soms alle baren en alle golven des Heeren heen. Hij zelf worstelt dan met u. Het wordt u een Paül. Schrikkelijke benuwing en eenzaamheid. En de heupe uwer kracht u verwrilt.

Maar geen nood, zoo de afbreking van uw hoogheden naar oprecht en de versterking van uw hart een geestelijk, wezenlijk, innerlijk werk des Geestes in u binnenste was, dan zal er een held des Heeren in én met én voor u strijden, en ge zult den gladden steen uit de beek van den strik van uw slinger zien vliegen en zinken in Goliath's kop neer.

Ja, al stond het als een muur voor u. Als een muur die tot aan den hemel reikte. En al ware die hemel van koper boven u. En al riep aarde en hel en uw eigen inspraak: „Nu moet ik door Sauls hand omkomen!“ — dan nog zal uit dat wonderbaar gesterkt hart plotseling een macht opspruiten, die u zelfs over dien hoogen muur doet heen springen.

Iets over het Antinomianisme in de 17e eeuw.

XIII.

BIJ VERSCHOOR.

Nadat Stroobant zich van zijn gezelschap gescheiden had, liep hij Middelburg door, hier en daar binnengaande of in een winkelhuys om inkoop te doen, of bij dezen of genen zijner vrienden, om hem te spreken. Reeds menig bezoek had hij achter den rug, toen hij, weer op straat zijnde, eenen zijner medereizigers ontmoette. Hij trachtte hem te ontkomen, maar dat ging niet. De medereiziger kwam regelrecht op hem af en zeide: „Dominee, nog een woordje. Tot mijn spijt heb ik gemerkt, dat ge ook al van die predikanten zijt, welke den weg ter zaligheid zoo gemakkelijk en ruim stellen als Verschoor's volk.“

„Hebt gij tegen dezen zooveel bezwaar, mijn vriend“, vroeg Stroobant daarop, „mij komt het voor, dat Verschoor's stellingen en practijk prijelijk zijn. Men kan

van alle zijne stellingen niet één met fundament tegen spreken.“

„Zoo“, hernam de ander, „hoe weet u dat toch?“

„Wel“, antwoordde Dr. Stroobant, „ik heb meermalen de conventiën van Dr. Verschoor bijgewoond en durf zeggen, dat er in die gevoelen niets schadelijks is. Wilt gij er u van overtuigen, ga dan met mij mede, want ik ben juist op weg naar Verschoor. Naar ik hoor toch is hij bij den heer Wilschut gelogeerd en voornemens, om daar een rede te houden.“

Neen, dank u dominee. Niet dat ik niet graag zou meegaan uit nieuwsgierigheid. Maar ik vrees voor u zelve. Niets arglistiger dan het menschenhart.“

„Het spijt mij, antwoordde Dr. Stroobant, „maar dan scheiden onze wegen.“

Met dit zeggen verwijderde hij zich en sneelde naar de Noordstraat, in zich zelve mompelende: „Ik mag mij toch wel haasten, want te 3 ure moet Verschoor beginnen en 't is nu al 5 minuten vóór d'uur.“

Eindelijk stond hij voor een groot huis stil, als om te onderzoeken of hij terecht was. 't Scheen dat het onderzoek bevredigend was. Hij sprong ten minste een oogenblik later den stoep op en sloeg met den klopper. De deur ging open. Hij vroeg naar de vergadering en men wees hem een groote kamer, waar verscheidene mannen en vrouwen — vooral uit den aanzienlijken stand — tegenwoordig waren. Stroobant begaf zich naar den gastheer en stelde zich zelve voor. Zoo donker als hij zag op de verschijning van eenen man, dien hij voor een predikant

aanzag, zoo klaarde zijn aangezicht op bij het hooren van zijn naam. „Ah, wel meer van u gehoord, dominee Stroobant“, zeide hij, „ik heet u hartelijk welkom. Wil ik u aan Dr. Verschoor voorstellen?“

„Dank u, dank u“, hernam Stroobant, „ik heb hem wel meer gesproken. Daar staat hij.“ Meteen liep hij op Verschoor toe, en wisselde met hem hand en groet. Meer konden zij niet doen, daar de klok juist drie uren sloeg. Ieder der aanwezigen zocht een plaats, ook Stroobant, terwijl Verschoor zich achter een tafel zette, de vergadering voorging in het gebed en daarna toesprak. Zij zullen nog even blijven luisteren:

„Mijne broeders, onlangs 'deed mij een aanzienlijke vrouw de vraag: of het wel met de Christelijke nederigheid verengst, dat men altijd spreekt van gerechtigheid. Op die vraag heb ik niet dadelijk kunnen antwoorden, maar ik eerst rijpelijk wilden nadenken, voor ik sprak. Nu ik dit gedaan heb, en de vrouw, die mij de vraag gesteld heeft, in ons midden is, wil ik u zeggen, wat ik daarop te zeggen heb. De gerechtigheid, van welke een Christen altijd spreken moet, en van welke hij nooit zwijgen mag, is de gerechtigheid van Christus, die eeuwig geschonken gerechtigheid, welke de Heilige Geest ons door het geloof doet aannemen, en van welke wij, als wij gelooven, belijdenis doen ter zaligheid. Het is de gerechtigheid Gods, zonder welke God geen koninkrijk der genade zou hebben. Het is de gerechtigheid des geloofs, zonder welke men niet ten Avondmaal mag gaan, zonder welke men geen goed werk kan doen, zonder welke

alle onze geboden ongegrond zijn en wij niet anders als wilde en woeste bidders zonder vertrouwen, zonder zekerheid zijn, zonder te weten, of wij wel ooit ergens in verhoord zullen worden. Van deze gerechtigheid is de geheele Schrift vol, en het is genoegzaam het enige, dat de Heilige Geest ons leeren wil. Glijden weet ook wel, dat het formulier van het Avondmaal vereischt, dat een iegelijk, eer hij ten Avondmaal gaat, zijn hart onderzoekt, of hij ook deze gewisse belofte Gods geloofd, dat hem alle zijne zonden alleen om des lijdens en ertevens Jesu Christi wille vergeven zijn, en de volkomen gerechtigheid Christi hem als zijn eigen toegerekend en toegeschonken zij; ja zoo volkomen alsof hij zelf in eigen persoon voor al zijne zonden betaald en alle gerechtigheid volbracht hadde. Van deze gerechtigheid altijd en overal en met alle menschen te spreken, komt zeer wel overeen met de Christelijke nederigheid. Want iemand, die dat doet, schrijft niets aan zich zelve toe, maar alles aan God. Hij offert niet van zijn eigen gaven, hij rookt niet aan zijn eigen netten, hij maakt zijn eigen kracht niet tot zijn God. Maar sommigen, die men finen noemt, zijn zoo grof, dat zij de Christelijke nederigheid doen bestaan in het verloochenen van Christus' gerechtigheid, in het omverstoeten van de verlossing, in het twijfelen aan de zaligheid, in hun eigen arbeiden, om zalig te worden, toonende alzoo, dat zij het Christelijk geloof nooit verstaan hebben, en dat zij verdienen willen hetgeen al verdiend is, en hetgeen haar om niet gegeven moet worden.“

DE GAAT FORTMAN.